

Regeringens proposition

1976/77: 75

om ändring i vallagen (1972:620);

beslutad den 10 februari 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

PER AHLMARK

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

F. n. gäller att utlandssvensk, dvs. svensk medborgare som inte är bosatt här i landet, är röstberättigad vid val till riksdagen om han har varit kyrkobokförd här någon gång under de senast förflutna sju kalenderåren och i övrigt uppfyller de villkor som gäller för rösträtt. I propositionen föreslås att tidsgränsen avskaffas. Enligt förslaget blir det alltså likgiltigt när utlandssvensken var kyrkobokförd här.

Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrives att 4 kap. 11 och 13 §§ vallagen (1972:620)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

11 §

Svensk medborgare som ej är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit kyrkobokförd här någon gång *under de senaste sju kalenderåren* och ej på grund av 3 kap. 2 § regeringsformen är utesluten från rösträtt.

Svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han enligt länsstyrelsens personband ej är kyrkobokförd här.

Svensk medborgare som ej är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit kyrkobokförd här någon gång och ej på grund av 3 kap. 2 § regeringsformen är utesluten från rösträtt.

13 §

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd göres skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juni. Ansökan som göres för sent upptages ej till prövning.

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd göres skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juni. *I ansökningshandlingen skall sökanden på heder och samvete försäkra att han är svensk medborgare.* Ansökan som göres för sent eller saknar försäkran som har sagts *nu* upptages ej till prövning.

Blanketter till ansökan skall finnas tillgängliga hos centrala valmyndigheten samt hos svensk beskickning och annan svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer.

Denna lag träder i kraft fyra veckor efter den dag, då lagen enligt uppgift på den har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

¹Lagen omtryckt 1976:404.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-02-10

Närvarande: statsrådet Ahlmark, ordförande, och statsråden Bohman, Romanus, Turesson, Gustavsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om ändring i vallagen (1972:620)

1 Inledning

I början av år 1975 lade 1965 års valtekniska utredning (VTU) fram sitt slutbetänkande (SOU 1975:8) *Utlandssvenskarnas rösträtt*. I betänkandet föreslogs att den krets av utlandssvenskar som kan delta i val till riksdagen skulle vidgas. De regler som då gällde innebar att rösträtt förutsatte kyrkobokföring i Sverige under något av de senaste fem åren. Förslaget innebar att kravet på kyrkobokföring någon gång behölls men att den föreskrivna tidsgränsen på fem år slopades. Vidare förordades vissa lättnader för de röstberättigade vad angår förutsättningarna för att bli upptagen i röstlängd och att delta i val.

Betänkandet remissbehandlades. Därefter förelades riksdagen i prop. 1975/76:111 förslag till vissa ändringar i vallagen (1972:620, omtryckt 1976:404). Ändringarna innebar i huvudfrågan att femårsgränsen ersattes med en sjuårsgräns. Inom konstitutionsutskottet rådde delade meningar om förslaget i den delen (KU 1975/76:43). Majoriteten anslöt sig sålunda till propositionens förslag medan företrädare för de nuvarande regeringspartierna i en reservation yrkade att riksdagen skulle anta utredningens förslag. Propositionsförslaget antogs av riksdagen efter lottning (rskr 1975/76: 175, SFS 1976:99).

En närmare redogörelse för gällande rätt, VTU:s betänkande och remissbehandlingen av det finns i prop. 1975/76:111. Jag nöjer mig här med att hänvisa till propositionens redogörelse i de nämnda delarna.

2 Föredraganden

Efter många års utredningsarbete antog 1967 års riksdag regler som öppnade viss möjlighet för utlandssvenskarna att delta i riksdagsval (prop. 1967:145, KU 1967:55, rskr 1967:379). Förutsättningen för rösträtt var enligt de nya reglerna att vederbörande hade varit kyrkobokförd i Sverige någon gång under de senast förflutna fem kalenderåren och att han i övrigt uppfyllde gällande rösträttsvillkor, dvs. hade uppnått rösträttsåldern och inte var omyndighetsförklarad. Vidare krävdes att han efter ansökan hade tagits upp i särskild röstlängd. Ansökan skulle göras hos den centrala valmyndigheten, numera riksskatteverket.

Sedan de nya reglerna infördes har företrädare för de nuvarande regeringspartierna årligen i motioner till riksdagen krävt att kretsen röstberättigade utlandssvenskar skall vidgas. Med anledning av sådana motionskrav uttalade sig riksdagen år 1970 för en förutsättningslös prövning av möjligheterna att vidga den krets av utlandssvenskar som kan delta i val till riksdagen (KU 1970:10, rskr 1970:79). Riksdagens skrivelse överlämnades samma år till VTU. Som jag nämnde inledningsvis avlämnade utredningen i början av år 1975 sitt slutbetänkande (SOU 1975:8) Utlandssvenskarnas rösträtt.

Utredningsförslaget innebär en avsevärd vidgning av kretsen röstberättigade. Sålunda slopas den gällande tidsgränsen inom vilken kyrkobokföring skall ha skett. Röstberättigad är den som någon gång har varit kyrkobokförd i landet. En ytterligare förutsättning skall fortfarande vara att den röstberättigade efter ansökan har tagits upp i särskild röstlängd. I motiveringen till förslaget uttalade utredningen bl. a. att rösträtt bör förutsätta viss anknytning till Sverige. Ett minimikrav bör vara kyrkobokföring i landet någon gång. Den ytterligare avgränsning som behövs uppnås enligt utredningen genom ansökningsförfarandet. Två av utredningens ledamöter har reserverat sig och motsatt sig varje vidgning av kretsen röstberättigade.

Vid remissbehandlingen har förslaget fått ett blandat mottagande. Ungefär hälften av remissinstanserna har tillstyrkt förslaget medan de övriga har ställt sig avvisande. Från valteknisk synpunkt har förslaget i huvudsak gått fritt från invändningar.

Som jag redan har nämnt innebar prop. 1975/76:111 att utredningens förslag till vidgning av kretsen röstberättigade inte följdes. Kravet på kyrkobokföring inom viss begränsad tid behölls. Femårsgränsen föreslogs emellertid ersatt med en sjuårsgräns (4 kap. 11 §). I övrigt upptogs i propositionen i nära anslutning till VTU:s betänkande förslag till lätnader i fråga om bl. a. ansökningsförfarandet. Ett av dessa förslag innebar att det ditills gällande kravet på intyg rörande innehav av giltigt svenskt pass fick utgå (4 kap. 13 §). Det förutsattes att sökandens svenska medborgarskap i stället skulle prövas mot rikspolisstyrelsens centrala passregister. Ett annat av förslagen innebar att ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd inte längre skulle behövas varje år. Den som efter ansökan ordinarie valår hade tagits upp

i den särskilda röstlängden skulle utan särskild ansökan tas upp i röstlängden de två följande åren, förutsatt att rösträttsvillkoren då fortfarande var uppfyllda (4 kap. 12 §).

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen uppnåddes inte enighet i frågan om kretsen röstberättigade. Medan KU:s majoritet godtog propositionens förslag yrkade företrädare för de nuvarande regeringspartierna i reservation till utskottsbetänkandet (KU 1975/76:43) att riksdagen skulle anta en lösning i linje med VTU:s förslag. Rösträtt borde således tillkomma varje svensk medborgare som någon gång hade varit kyrkobokförd i landet. Riksdagen antog propositionens förslag i denna fråga efter lottning (rskr 1975/76:175, SFS 1976:99). De nya reglerna tillämpades första gången vid 1976 års riksdagsval.

De före 1976 års val gällande reglerna om utlandssvenskarnas rösträtt tillämpades vid tre val. 1968 års andrakammarval samt 1970 och 1973 års val till enkammarriksdagen. Antalet röstande utlandssvenskar var därvid 1 540, 1 461 och 3 414. I fråga om motsvarande antal vid 1976 års val föreligger ännu inga säkra siffror. Man har dock anledning att förmoda att antalet var betydligt högre än vid tidigare val. Antalet i särskild röstlängd upptagna utlandssvenskar uppgick nämligen då till omkring 7 100.

Som reservanterna i konstitutionsutskottet framhöll vid 1976 års riksdagsbehandling framstår det, i en tid som i så hög grad präglas av internationellt samarbete och ökad rörlighet över gränserna, som självklart att svenska medborgare som i skilda sammanhang verkar utomlands och som i stor utsträckning tillvaratar svenska intressen skall tillerkännas samma rätt som övriga svenska medborgare att rösta i riksdagsval i hemlandet. Ytterst rör det sig om en medborgerlig rättighet av grundläggande demokratisk betydelse. Som en allmän utgångspunkt bör därför enligt min mening gälla att skillnader mellan utlandssvenskar och andra svenska medborgare i fråga om rösträttsvillkoren bör godtas bara om starka skäl kan åberopas.

När frågan i vilken utsträckning utlandssvenskarna skall ha rösträtt vid riksdagsvalen diskuterades i VTU rådde enighet om att rösträtt borde förutsätta viss anknytning till Sverige utöver medborgarskapet. Man ansåg sålunda att en första förutsättning för rösträtt borde vara att utlandssvensken någon gång hade varit kyrkobokförd här i landet. Remissinstanserna har med något undantag godtagit utredningens ståndpunkt i dessa hänseenden. Även jag delar utredningens uppfattning.

Inom utredningen rådde vidare enighet om att någon anknytning utöver kyrkobokföring vid något tillfälle borde krävas. Majoriteten nöjde sig med den avgränsning som det nuvarande röstlängdsförfarandet innebär. Tanken var därvid att utlandssvensken genom att medverka i förfarandet visar en sådan anknytning till Sverige att han bör behållas vid sin rösträtt. Minoriteten förordade därutöver att man behåller kravet att utlandssvensken varit kyrkobokförd här under något av de senaste fem kalenderåren. Genom detta

krav ville man förbehålla rösträtten åt de utlandssvenskar som avsåg att återvända till Sverige inom en inte alltför avlägsen framtid (jfr prop. 1967:145 s. 51). Som jag nyss har nämnt är remissopinionen delad i denna fråga så att vardera meningsriktningen har stöd av ungefär lika många remissinstanser.

Även jag anser att det för rösträtt vid riksdagsval för den som är bosatt utomlands bör krävas något mer än att vederbörande någon gång har varit kyrkobokförd här i landet. Som utredningen har förordat bör rösträtt förutsätta också ett positivt intresse hos utlandssvensken för det politiska livet i hemlandet. Utredningen har funnit att utlandssvenskarnas intresse för att delta i svenska val kvarstår på en i stort sett oförändrad nivå också när utlandsvistelsen har varat väsentligt mer än fem år. Intressenivån är enligt utredningen inte bara tämligen oförändrad utan också förhållandevis hög. Intresset torde i regel bero på en avsikt att förr eller senare återvända till Sverige. Mot denna bakgrund anser jag att den nuvarande avgränsningsmetoden med en tidsgräns, f. n. på sju år, inte är tillfredsställande. Den avgränsning som redan krävet på kyrkobokföring och medverkan i röstlängsförfarandet innebär torde leda till ett betydligt rimligare resultat.

I och för sig ger en tidsgräns viss garanti för att de röstande verkligen uppfyller rösträttsvillkoren. I regel får nämligen de svenska myndigheterna inte besked om sådana omständigheter av betydelse för rösträtten som inträffat sedan utlandssvensken lämnat Sverige, t. ex. förlust av medborgarskap. Vidare kan äldre kyrkobokföringsförhållanden förorsaka svårigheter, om gällande tidsgräns slopas. Redan i dag kan kontrollen av sådana förhållanden vara förenad med vissa svårigheter. Vid sin kontroll har riksskatteverket visserligen tillgång till ett register över bl. a. de svenska medborgare som har flyttat ur landet år 1947 och därefter. Registret är emellertid behäftat med en del brister. I viss utsträckning krävs därför kompletterande undersökningar hos lokala kyrkobokföringsmyndigheter.

Även om alltså vissa komplikationer skulle kunna uppstå om tidsgränsen tas bort skall denna risk inte överdrivas. Utredningen har för sin del uttalat att några rent valtekniska skäl inte kan åberopas mot att tidsgränsen avskaffas. Jag är av samma uppfattning. Även med en ordning utan tidsgräns kommer sannolikt det stora flertalet av de utlandssvenskar som ansöker om att bli upptagna i allmän röstlängd att återfinnas bland dem som har varit bosatta i utlandet under en förhållandevis begränsad tid. Vidare bör beaktas den möjlighet som finns att av sökanden få uppgifter till ledning för kontrollarbetet.

Jag ansluter mig alltså till utredningens förslag att svensk medborgare som är bosatt utomlands skall vara röstberättigad vid val till riksdagen om han någon gång – likgiltigt när – har varit kyrkobokförd i Sverige. Vidare förordar jag i likhet med utredningen att en ytterligare förutsättning för rösträtt liksom nu bör vara att han efter ansökan har tagits upp i särskild röstlängd. Den nya ordningen föranleder ändring i 4 kap. 11 § vallagen.

I fråga om ansökningsförfarandet föreslog utredningen att den skriftliga ansökningshandling som sökanden har att ge in om han vill bli upptagen i särskild röstlängd skall innehålla en försäkran att han fortfarande är svensk medborgare. Denna försäkran skulle avges på heder och samvete. Ansökan som saknade sådan förklaring skulle inte tas upp till prövning. Förslaget godtogs allmänt under remissbehandlingen. Det togs dock inte upp i 1976 års proposition. I motiveringen hänvisades till den förhållandevis begränsade vidgning av kretsen röstberättigade som föreslogs (prop. 1975/76:111 s. 42).

Med den betydligt mer genomgripande ändring som föreslås här kan utredningens förslag om en försäkran angående medborgarskapet få ett större praktiskt värde än med de regler som gäller nu. Jag förordar därför att förslaget genomförs. Detta bör ske genom att 4 kap. 13 § vallagen ändras.

Ändringarna bör träda i kraft i sådan tid att de nya förutsättningarna för rösträtt kommer att gälla då de särskilda röstlängderna upprättas innevarande år.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att antaga inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620).

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

